

POKOLENIE SOLIDARNOŚCI

ANTOLOGIA

POKOLENIE
Solidarność

POKOLENIE SOLIDARNOŚCI
ANTOLOGIA

POKOLENIE
Solidarności

POKOLENIE SOLIDARNOŚCI ANTOLOGIA

KRAKÓW 2022

© Copyright by Instytut Literatury, 2022

Opracowanie redakcyjne:

Adam Roliński, Agnieszka Ziemińska

Projekt okładki:

Lesław Sławiński

Na okładce wykorzystano okolicznościową kopertę z 1983 r. ze zbiorów
Fundacji CDCN

ISBN 978-83-67602-08-2 (druk)

ISBN 978-83-8138-850-4 (druk)

ISBN 978-83-8138-851-1 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381388511>

Publikacja powstała dzięki wsparciu finansowemu Instytutu Literatury
w ramach „Tarczy dla literatów”.

INSTYTUT LITERATURY

ul. Smoleńsk 20/12, 31-112 Kraków

e-mail: wydawnictwo@instytutliteratury.eu

<https://sklep.instytutliteratury.eu>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Konkurs literacki „Pokolenie Solidarności” został zorganizowany przez Instytut Literatury w 2021 roku dla uczczenia 41. rocznicy powołania NSZZ „Solidarność” oraz 40 rocznicy wprowadzenia stanu wojennego. Do konkursu przyjmowano trzy formy literackie: opowiadania, powieści oraz utwory non-fiction (w tym dzienniki, wspomnienia, reportaże i biografie), których tematyka dotyczyła historii, działalności lub spuścizny NSZZ „Solidarność”. Do udziału w konkursie – poza kategoriami przeznaczonymi tylko dla działaczy Solidarności – mógł przystąpić każdy. Nadesłane prace oceniało jury w składzie: prof. dr hab. Michał Januszkiewicz, prof. dr hab. Piotr Müldner-Nieckowski, dr Paweł Nowakowski oraz dr Jarosław Szarek (przewodniczący).

Zgodnie z werdyktem ogłoszonym 13 grudnia 2021 roku w Warszawie wśród tekstów z pierwszego naboru w kategorii opowiadanie I miejsce przyznano Kamili Szmigiel za tekst *Pierwsza przychodzi otchłań*, cechujący się doskonałą budową narracji oraz dialogów:

Opowiadania **Kamili Szmigiel** zwracają uwagę nie tylko zwartą i przemyślaną kompozycją, ale i rozmaitymi zabiegami formalnymi, jak „szkatułkowość”, klamra kompozycyjna, przepłot druku (prosty i kursywa), co ma istotne znaczenie dla całości, wreszcie wyraźne intertekstualne nawiązania poszczególnych części za sprawą powtarzających się znacząco postaci i wątków. Autorka posiada szczególny dar budowania zarówno narracji, jak i dialogów, świetnie posługuje się zróżnicowanym językiem, czego dowodem jest kapitalne opowiadanie otwierające – napisane w gwarze śląskiej. To jednak nie wszystko. Autorka nie tylko świetnie sobie radzi z formami literackimi, ale przede wszystkim ma coś ważnego do powiedzenia o świecie. Zaproponowane historie wykraczają poza typową konwencję realistyczną ku temu, co

nazwalibyśmy realizmem moralnym: prawdopodobieństwo zdarzeń naznaczone jest przekonaniem, że zdarzenia nie mają charakteru neutralnego czy obojętnego, ale posiadają określoną aksjologiczną i etyczną tkankę*.

II miejsce zajęli *Robotnicy* Jacka Maluszkiewicza, ocenieni przez jury jako tekst wciągający i przykuwający uwagę:

Gdy zaczyna się czytać prozę **Jacka Maluszkiewicza**, pierwszą nasuwającą się refleksją jest ta: czy ktoś dziś jeszcze tak pisze? Po pierwszych zdaniach chciałoby się już znaleźć powód do zaczepki, gdy nagle okazuje się, że literatura, z którą mamy do czynienia, wciąga, intryguje, przykuwa uwagę. Zgoda, jest to proza w duchu dziewiętnastowiecznego realizmu i naturalizmu, ale – dodać trzeba od razu – proza znakomita pod względem językowym. Jej siłą są: gęsty literacki opis, utkany ze zdań wielokrotnie złożonych, wyliczeń, epitetów, zagęszczeni leksykalnych, ale i bardzo udane dialogi. Zarazem kwestie formalne nie są jedyną siłą tej pracy – to historia, którą czyta się naprawdę dobrze.

III miejsce przypadło ex aequo Ewie Kondratowicz za trzymającą czytelnika w napięciu *Jagą* oraz Markowi Strzałę za *Widziałem Ulissesa*:

Wartka narracja i lekkie pióro – oto najbardziej pociągająca charakterystyka prozy **Ewy Kondratowicz**. Autorka umiejętnie przykuwa uwagę czytelnika i znakomicie buduje napięcie. Wartością tej prozy jest również równowaga pomiędzy narracją, opisem i dialogiem – Autorka sprawnie posługuje się każdym z tych elementów. Nie chodzi jednak tylko o sprawy formalne. *Jaga* to utwór poruszający kwestie trudne i kontrowersyjne, od których niewolny był ruch Solidarności. Warto zauważyć, że problemy te dochodzą do głosu dzięki zabiegowi formalnemu: dzieje Solidarności ukazywane są z dwóch perspektyw – bliskiej (to znaczy historycznej, dawnej) i oddalonej (z perspektywy czasu późniejszego).

Między Krakowem a Nową Hutą, intelektualnym poszukiwaniem a pragmatyzmem codzienności, Breżniewem z obwoluty a Parnickim w treści rozciąga się świat ukazany przez **Marka Strzałę** w opowiadaniu *Widziałem Ulissesa*. Smakowanie każdej z tych przeplatających się

* Por. <https://nowynapis.eu/tygodnik/nr-130/artukul/ogloszenie-wynikow> – 21 II 2023 (dalsze cytaty pochodzą z tego samego źródła).

odslon to jedna z przyjemności zgłębiania tego tekstu. Inną jest aura, tkana pojedynczymi słowami, frazami, krótkimi zdaniami – czuje się ją mimowolnie, skupiając się na opowiedzianej historii. Ta zaś ukazuje czytelnikowi zwyczajność tego niezwykłego czasu, do którego nie chce się wracać inaczej niż przez lekturę. Groza, której udaje się uciec, solidarność nie zawsze bezinteresowna i pasje, których nie zdoła wymazać totalitarny dekret. Dobrze byłoby zobaczyć „Ulissesa” Strzały nie tylko w krakowskiej księgarni.

W kategorii non-fiction I miejsce przyznano Piotrowi Jakubiakowi za wspomnienia *Czyny i rozmowy* „pisane stylem prostym, zarazem własnym”. II miejsce zajęli ex aequo Grzegorz Iwanicki z reportażem typu literackiego *Solidarność, życie z sensem* oraz Patrycja Pelica z reportażem *Świdnickie spacer*y dotyczącym protestów przeciwko komunistycznej propagandzie. III miejsce ex aequo zajęli Stanisław Danielewicz (wspomnienia *Tak konała WRONA*) oraz Mirosława Malzahn (*Białowieża i Solidarność*). Równorzędne wyróżnienia zdobyły m.in. utwory: *Nieproszeni goście i tego skutki*, czyli *esbeków trzech* Ireny Brojek, *Tato Kazio* Małgorzaty Sochoń oraz *Mało śmieszna konspira* Tomasza Topielca, które opublikowano w niniejszym tomie.

Opracowano na podstawie: <https://instytutliteratury.eu/2021/07/01/konkurs-literacki-pokolenie-solidarnosci/>; <https://nowynapis.eu/tygodnik/nr-130/artikul/ogloszenie-wynikow>.

non-fiction

MAŁGORZATA SOCHON

Tato Kazio

non-fiction

Tato Kazio

Może dobrze byłoby zacząć od tego, jak mój ojciec leży w boksie, już chory, ale jeszcze o tym nie wie i zabija łapką muchy, które latają po kocu w kratkę. Jest lato, macocha patroszy pstrągi. Mam w domu książkę wydaną przez Instytut Pamięci Narodowej z tekstem mojego ojca, nagrodzonym w konkursie na wspomnienie – „Moja pierwsza Solidarność”, więc może wspomnę i o tym, wezmę z niego jedno zdanie, jako cytat jedyny, osobisty, w którym pisze, że mama zachorowała przez Solidarność, przez jego – ojca – internowanie. Może uda mi się pokazać, jak mało warte jest zaangażowanie się w politykę. A może nic o polityce? Tylko o tym, jak ojciec gwizdał i czyścił buty, gdy pokłócił się z mamą, albo jak malował siwak w kwiaty, które oglądał przez lupę na znaczkach pocztowych? A może o jego Biebrzy?

Pliszka

– Miałas szczęście – mówi tato i obejmuje mnie serdecznie, po przyjacielsku, poklepuje po plecach, całuje w policzek. – Właśnie chciałem wypłynąć, ale pomyślałem, a, nazbieram jeszcze szczawiu. – Odsuwa mnie trochę od siebie i przygląda mi się z uśmiechem.

– Przecież wiesz, że jestem szczęściarą – śmieję się. Patrzą na jego wielki brzuch, niedopięte w pasie ogrodniczki, miodową koszulę i śmieszne, krótkie kaloszki, w których chodzi rano, kiedy trawa jeszcze mokra.

– Smutno u nas. – Pokazuje palcem gniazdo na słupie. Z gniazda wyrasta las zielonych badyli.

– Gdzie bocian?

– Siedzi tam, na latarni. Zobacz, jaki wyliniały. Jak każdy facet bez baby. – Śmieje się. – Ileż tych piór mu zostało! I jaki brudas!

Wychudzony, łysawy Wojtek wykręca szyję i uparcie wyskubuje coś spod skrzydła.

– Chyba ma pchły.

– Wszy. I to takie jak mój paznokieć. – Tato pokazuje szczerbią od słońca dłoń i przykłada wskazujący palec lewej ręki do małego prawej, jakby odcinał płytkę.

Wzdychamy. Wyciągam z torby whisky w ładnej butelce, paczkę kabanosów i dobry, kwadratowy chlebek z ciężkiej maki.

– O! – mówi i znowu przytula mnie do swojego brzuszyska, pochyla się trochę, żebym zmieściła się w jego ramionach. – Częściej do mnie przyjeżdżaj! – Zwalnia uścisk i opowiada, jak to wczoraj złowił dwa spore szczupaki, a wcześniej – sama biżuteria, drobne płotki, karaski. „Dostaniesz te szczupaki!”

Rzeka nie jest najweselsza. Woda wysoka, ciemna, nieprzejrzysta. Wysepki skrzeku w trzcinach wyglądają jak mokre strupy, ropa z ran. Mało kwitnących grążeli. A te, co są – zaledwie na wpół rozchylone. I tylko jedna ważka w powietrzu.

– Chodź na most – mówi tato.

Most dawno miał być rozebrany, ale ciągle stoi. Łuszczą się niezaimpregnowane deski. Tu i tam rozsypane, długie drzazgi. Kiedy z rzadka przejeżdża jakiś samochód, słychać dudnienie, jakby przetaczał się nad rzeką grzmot i z dech wyskakuje kolejny odłamek.

Stoimy oparci o rdzewiejącą poręcz, z której płatami złazi niebieska farba i przyglądamy się dwóm facetom w pomarańczowych kapokach, siedzącym na pontonie. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej bada nurt. Przyglądam się okrągłemu logo na drzwiach stojącego na brzegu auta. Białe „IM” na ukośnych niebieskich kreskach symbolizujących deszcz i „GW” na poziomych, jakiś zbiornik wodny, może rzeka. Ładne.

– Proszę uważać na linę – woła młodszy do pana Zbyszka, który wysuwa się spod mostu starą, brązową łodzią. – Jeszcze dziesięć minut i znikamy!

Spis treści

5	Wstęp
---	-------

NON-FICTION

11	Małgorzata Sochoń, <i>Tato Kazio</i>
23	Irena Brojek, <i>Nieproszeni goście i tego skutki, czyli esbeków trzech</i>
29	Tomasz Topielec, <i>Malo śmieszna konspira</i>

OPOWIADANIA

53	Ewa Kondratowicz, <i>Jaga</i>
79	Marek Strzała, <i>Widziałem Ulissesa</i>
99	Jacek Maluszkiewicz, <i>Robotnicy</i>
117	Kamila Szmigiel, <i>Pierwsza przychodzi otchłań</i>

POKOLENIE SOLIDARNOŚCI

Konkurs literacki „Pokolenie Solidarności” został zorganizowany przez Instytut Literatury w 2021 roku dla uczczenia 41 rocznicy powołania NSZZ „Solidarność” oraz 40 rocznicy wprowadzenia stanu wojennego. Do konkursu przyjmowano trzy formy

literackie: opowiadania, powieści oraz utwory non-fiction (w tym dzienniki, wspomnienia, reportaże i biografie), których tematyka dotyczyła historii, działalności lub spuścizny NSZZ „Solidarność”. Do udziału w konkursie – poza kategoriami przeznaczonymi tylko dla działaczy „Solidarności” – mógł przystąpić każdy. Nadesłane prace oceniało jury w składzie: prof. dr hab. Michał Januszkiewicz, prof. dr hab. Piotr Müldner-Nieckowski, dr Paweł Nowakowski oraz dr Jarosław Szarek (przewodniczący).

W *Antologii* publikujemy utwory, którym w konkursie literackim „Pokolenie Solidarności” przyznano trzy pierwsze miejsca w kategorii opowiadanie, oraz teksty wyróżnione w kategorii non-fiction.

ISBN 978-83-8138-850-4

9 788381 388504

INSTYTUT
LITERATURY

<https://akademicka.pl>